

ESKİ UYGURCA BİR VESİKANIN BUDİZMLE İLGİLİ KÜÇÜK BİR PARÇASI*

JUTEN ODA

1. Kuzey Asya'daki Uygur İmparatorluğu'nun Kırgızlar tarafından yıkılmasından (takriben M.S. 840) sonra batıya göçen göçebe Uygur kabileleri Orta-Asya'da hanlıklarını kurarak¹ «Türkistan» diye anılan ismin doğuşuna yol açtılar. Bu göçebe kabilelerin yerleşik hayata geçmeleri esnâsında ticâret ve ziraatla meşgûl olan Sogdu'lar ile şehirli olan gayrı Türkler de hem Uygurlarla karışmış, hem de Türkçeyi benimseyerek git-tikçe türkleşmişlerdir. Böylece türlü gelenekli medeniyeti kabul eden ve etrafındaki çeşitli kültürlerin tesiri altında kalan Uygurlar, Mogul-Yüan hâkimiyet devresine ulaşmışlardır. Doğu Türkistan ile Çin'in kuzey-batısındaki Dun-huang bölgesinde ele geçen Uygurca vesikalar içerisinde bulunan Budizmle ilgili yazma ve tahta basma kitaplara göre bu eserler, Toharca (Toğrı), Hind (Enetkek), Çin (Tavgaç) ve Tibet (Tüpüt) dillerinden çevrilmiştir. Bu tercüme metinler Uygurların budizm kültürünün durumu hakkında bir fikir vermektedir. Ancak bir çok âlimin bu eserlere dayanarak elde ettikleri sonuçlar, tarihî kaynakların kâfi olmaması yüzünden, yeterli ve geniş bir sonuca varmayı engellemekte ve böylece Uy-

* Bu makalenin Japonca aslı için bk. Juten Oda, «Uiguru-bun Monjishiri-jôju-hô no danpen ichiyô» [=Uygurca Mañjuşri-saddhana'nın bir nüshası], *Tôyôshi kenkyû*. [= Doğu Tarihi Dergisi], XXXIII/1, 1974 Kyoto, s. 86-109.

1 'Khan-chou' Uygurlar devleti (E. Pinks, *Die Uiguren von Kan-chou in der frühen Sung-Zeit (960-1028)*, Wiesbaden 1968); 'Tien-shan' (Köçö) Uygurlar devleti (A.v. Gabain, *Das Leben im uigurischen Königreich von Qoço (850-1250)*, Wiesbaden 1973); Karahanlılar devleti: Avrupalı âlimler arasında Karahanlıların menşinin Karluklar oldukları görüşü kabul edilirse de Japonya'da Karahanlılar devletinin kuruluşuna umûmiyetle Uygurlar, veya onların muhâceretinin sebep olduğu fikri hakimdir. (O. Pritsak, *İslâm Ansiklopedisi*, VI, İstanbul 1950, s. 264-265; T. Abe, *Nishi Uiguru kokushi no kenkyû*, Kyoto 1955 s. 405-516).

gurların budizm inançlarını kesin bir şekilde anlamak mümkün olmamaktadır. Bu sebeple, henüz açık olarak anlaşılamayan birçok belge vardır.

Bu çalışmamızın amacı, Türk kültür tarihi açısından önemli bir vesikayı tanıtmak ve şimdiye kadar bilinmeyen bazı noktaları açıklığa kavuşturmaktır.

2. Burada tanıtılan metin Otani koleksiyonunda 2695 numara ile kayıtlıdır. Hâlen Kyoto'da, Ryokoku Üniversitesi'nin kütüphanesinde muhafaza edilmektedir. Metnin Doğu-Türkistan'ın Turfan bölgesinden çıktığı tahmin edilmekteyse de nereden alındığına dâir açık bir kayıt yoktur. Metin, 9 x 22 cm boyunda, biraz sararmış, kalınca bir kâğıttan ibâettir. Yukarıdan aşağıya yazılmış olan metnin A yüzünde 22, B yüzünde ise 15 Uygurca satır yazılıdır. Ayrıca metnin dört değişik yerinde yer alan Tibetçe yazıların üçünün ayrı bir kalemden çıkmış olması muhtemeldir. Uygurca yazılar kursiv tabir edilen tarzdadır. Değişik bir kalemden çıkmış olan bir kısım el yazısı ise, belki de metne sonradan ilâve edilmiştir. Kitabın hatîmesinde verilen bilgiye göre metnin konusu «*Mancuşiri-niñ sadanası*» (skr. Mañjuśrî-sādhana) adlı konunun başlığını taşımaktadır ve Skr.çesi «Madı Pandit» tarafından yazılmış, «Saṅgâşiri» adlı bir müstensih tarafından da Tibetçe tercümesinden Uygur türkçesine tercüme edilmiştir. Saṅgâşiri isminin daha önce W. Radloff tarafından neşredilen *Ari-a Raca-avavadaka atl(ı)ğ m(a)hayan sudur* (skr. Āryā Rājāvā-daka-nāma-mahāyāna-sūtra)'da² da yer alması dikkati çekmektedir.

3. «*Tibetçe Budizm Eserlerinin Genel Bir Kataloğu*»na göre³, metnimizin aslı «Hphags-pa hjam-dpal-gyi sgrub-paḥi thabs» (skr. Āryāmañjuśrî-sādhana) olup, müellifi esas *Madı*, Tibetçeye çeviren ise *Dānasīla*'dır. Uygurcada, «Veli Mancuşiri adlı bir Bodisatav'a ait tamamlanma usûlü» mânâsına gelmektedir.

Bu gibi kâideler, «bâtini» diye tavsifi mümkün *Vajrayāna* adlı bir budizm şubesine ait olup, VIII. asırda Hindistan, Tibet vs. gibi ülkelerde alâka ve hassâsiyet uyandırmış imiş. Çeşitli Budist velilerin her birine mahsus tamamlanma usûlü mevcuttur⁴. Kısaca söylemek gerekirse, Uy-

2 W. Radloff, *Kuan-şi-im Puser, Beilage I. Bruchstück des Ārya Rājāvā-daka genannten Mahāyāna Sūtra* (Bibliotheca Buddhica XIV), St. Petersbourg 1911, s. 69-90.

3 *Seizō daizōkyō sōmokuroku* (A Complete Catalogue of the Tibetan Buddhist Canons — Bkaḥ-hgyur and Bstan-hgyur —) 'Sde-dge' neşriyatı : *Tōhoku Daigaku—Sendai* 1934, Nr. 2717; 'Pe-king' neşriyatı : *Ohtani Daigaku—Kyōto* 1957, Nr. 3539.

4 *Mochizuki Bukkyō-daiziten* (Budist Eserleri Ansiklopedik Lûgat), Cilt VIII, Tokyo 1958, 'Zyōzyu-bouman' (skr. Sādhana-mālā) konusu s. 128-133; Gaekwad's Oriental Series Nr. 26, 41, Baroda 1925, 1928.

guristan'da da bu gibi budist gelenekleri yayılmış demektir. Ancak, elimizdeki metnin ne zaman ve hangi şartlar altında Tibetçe'den Uygur diline çevrildiğini de dikkatle tesbit etmek gerekmektedir.

4. *Āryā-rājāvavādaka-nāma-mahāyāna-sūtra*'yı Uygur türkçesine çeviren Saṅgāşiri'den ve onun yaşadığı devirden W. Radloff⁵ ve A. von Gabain⁶ bahsetmektedir. W. Radloff'a göre bu müstensih, Tibetlilerin Koço (Turfan) eyâletlerini zaptettiği çağlarda (VIII-IX. asır) yaşamıştır. Gabain bu görüşe itiraz ederek, Saṅgāşiri'nin çağının Koço hanlığı devrine ait olduğunu söylemektedir. Bizce hem Radloff, hem de Gabain Saṅgāşiri'nin çağını yanlış tespit etmiştir. Saṅgāşiri ancak Moğul-Yüan devrinde yaşamış olabilir. Çünkü, metnimizin ketebe kaydında bulunan *çoğdu yarlag ize* "nüfuzlu ferman üzere" ibâresi ile Mogul hükümeti kasdedilmektedir. *Çoğdu* kelimesi Mogulcadır. Kanaatimizce "nüfuzlu ferman" ibâresi ile de Mogul hükümeti ifâde edilmiştir.

Elimizdeki metnin dört yerinin Tibetçe yazılı olduğunu ve bunlardan üçünün de ayrı kalemden çıktığını tahmin ettiğimizi söylemiştim. Bu kayıtların metne sonradan ilâve edildiğini de söyleyebiliriz. Fakat yazı dilinde pek nâdir kullanılan dördüncü Tibetçe kelime belki *legs so* "iyi" (Tibetçe) deyimini karşılığına gelmektedir. Bu kelime sağındaki Uygurca yazılı *lgso lgso* (b-10) sözüne karşılıktır. Bu tür Tibetçe "*legs-so*" ibâresine 1350 yılında istinsah edilen Uygur-Budist metninde de rastlanır⁷. Bu sebepten metnin Uygur diline çevrildiği veya yazıldığı zaman olarak, Uygurların Tibetliler ve Mogullar ile yakın ilişkide buldukları bir devir düşünülebilir.

5. Bu metnin Mogul-Yüan devrine ait olmasının sebepleri sözü geçen Radloff vesikasında da belirtilmektedir⁸. *Ari-a Raca-avadaka atl(v)g m(a)hayan sudur*'un ketebe kaydında, 38.-40. satırlarda, şöyle denmektedir :

Bodistv uğuş-luğ kağan kan y(a)rlağ-ı ize kuludı Saṅgāşiri
..... emri üzerine kulları Sangha Śrī

5 W. Radloff, *aynı eser*, s. 74, 84.

6 A. von Gabain, *Buddhistische Türkenmission*, Asiatica, Festschrift Friedrich Weller, Leipzig 1954, s. 172.

7 British Museum Or. 8212 (109) ch. XIX 003; Serindia I, Oxford 1921 s. 923, 925; Tôru Haneda, Shigaku renshû (*Recueil des oeuvres posthumes de Tôru Haneda*) II, Kyoto 1958 s. 162-164.

8 W. Radloff, *aynı eser*, s. 69-90.

Tüüpüt tilintin yañğurtı Uygur tiliñge [evirtim].

Tibet dilinden yeniden Uygur diline [çevirdim].

W. Radloff bu ibâreyi “Bodisatav oğuşluğ kağan adlı hükümdar(ın) emri üzerine” şeklinde tercüme edip, “belki emredilen Tibet hükümdarlarından biri olabilir” ... “Mogul Han değildir ve metinde adı geçen mütercim Hindistan’dan gelip, Tibet ülkesinde VIII. asır sonlarında yaşamış olmalıdır” diye düşünmektedir. Müstensihin adı *Saṅgāṣiri* (skr. Samgha śrī) olduğu için bu Sanskritçe isim yüzünden Radloff onu Hintli zannetmiş ve Turfan eyâletlerinin Tibet hâkimiyetine girdiği devre ait olduğu kanaatine varmıştı. A. von Gabain⁹ ise bu ibâreyi “Bodhisattva neslinde olan Kagan ve Kan emri üzerine” diye çevirip, “son devrenin imlâ ve basma özelliklerini taşıdığı halde bu metin X-XI. asırdandır” diyerek Kagan ve Kan’ın Uygur hanlarından Çince adı *Pu-sa* (skr. bodhisattva) diye anılan bir zat ile ilişkisi olduğunu ileri sürer. Japonya’da da bu şekilde düşünenler vardır¹⁰. Biz bu görüşlere iştirak edemiyoruz. Bilindiği gibi Çincedeki «Pu-sa» kelimesinin Uygurcadaki karşılığı «bodistv»dir. «Oğuş» kelimesi ise akrabalığı gösteren bir topluluk ismidir¹¹. Ancak Budist-Uygur eserlerinde «oğuş» kelimesi umûmiyetle daha geniş topluluğu ifâde etmekte ve “zümre, sınıf, muhit, saha vs.” mânâlarında kullanılmaktadır. Buna mukabil, “Stamm” - “Abstammung (neseb-soy)” mânâsında olduğu anlaşılıyor. Öyle ise, meselâ Çince Budist eserdeki «*Pu-sa t’ung-kwi ch’u shêng*» ibâresinin Uygurca tercümesi «Bodistv oğuş-luğ bolmaq-ı» (‘zu der Bodhisattva gemeinschaft zu gehörend wird statffinden’, *Uigurica II*, s. 35) şeklinde anlaşılmalıdır. Bodisatav’ın bir şahıs adı olarak anlaşılması mümkün değildir. Bu kelimenin Budist tabirlerden birisinin olması gerekir. O zaman metnimiz, “Bodhisattva -cemiyeti muhitinde oturan Kağan-Kan emri üzerine” diye anlaşılmalı ve tercüme edilmelidir. «Kagan-Kan» ünvanını Radloff, “Kagan olan han”, A. von Gabain, “Hakan ve Han”; G. Rachmati, “Hükümdar (Herrscher)”, *TT VII*, s. 52; Ş. Tekin, “Hükümdar ve Bey”, *TDED XII*, s. 236 vs. mânâlarıyla karşılamışlardır. Esasında bu iki kelime gramerce benzer bir kelimenin tek mânâyı gösteren «Hendiadyoin» şeklinden başka bir şey olmasa gerekir. Bu ün-

9 A. von Gabain, *aynı eser*, s. 172

10 *Sejiki Bunka-kenkyū IV (The Researches of Central Asian Culture)* Kyoto 1961, s. 44-45.

11 O. Pritsak, *Stammesnamen und Titulaturen der Altaischen Völker*, UAJ, XXIV H. 1-2, 1952, s. 59; G. Clauson, *An Etymological Dictionary of Pre-Thirteenth-Century Turkish*, Oxford 1972, s. 96.

vânın başka şekilleri de vardır. Mogul-Yüan hükümdârının ünvanı: «Kağan» [*Ka'an*'ın Uygurca tercümesi] olacaktır. Çincede Mogul Kağanı için «*Ho-han huang-ti*» (Kagan Pâdişah) ifâdesi vardır ki, elbette yukarıda bahs ettiğimiz ünvana benzemektedir¹².

6. «kağan kan» ünvanının başka örnekleri de vardır. Meselâ, G. Rachmatî (R. R. Arat)'nın neşrettiği *Yitiken Sudur*'daki sevap tevcihinde bu ünvana rastlanmaktadır¹³. Bu eserin asıl metni Çince'dir. B. Laufer ve L. Ligeti tarafından da bahis mevzuu olunup¹⁴, Tibetçe ve Mogulca tercümeleri de neşredilmiştir. Tibetçe ketebe kaydına göre, metin ilk önce Uygur diline çevrilmiş, sonra Mogulca'ya ve daha sonra da 1337 tarihinde Tibetçeye çevrilmiştir. L. Ligeti'ye göre, Mogulca tercüme «T'ien-li» devrinin başlangıç yılının (M.S. 1328) onuncu ayının ilk gününde basıldı. Uygurca yayını «Alin Temür Tai-se-du» tarafından yapılmışsa da metnin ne zaman tercüme edildiği belli değildir. Arat neşri parça C'ye göre [U=4709 = T. III. M 190], sevap tevcihi şöyledir :

- 114 y(i)me kuy şipkan-lıg ud yıl, altıncı
 115 ay, bir yañgı ağır uluğ busat baçağ
 116 kün öze, m(e)n üç erdini-lerke
 117 p(e)k katıg süzüük kirtgünç köngül-lüg
 118 upasanç sıhıg tigin
 119 alqu türlüğ ada-larta umuğ boltaçı
 120 arış arıg bu yitiken sudur erdinig
 121 akzanıp, miñg küün tükel yaqturup,
 122 adın-larka ülemiş buyan küçinte,
 123 adınçıg ıduğ
 124 kağan kan suusi, ağır buyan-lıg

12 Ts'ai Mei-piao (hazırlyan), '*Yüan-tai pai-hua-pei chi-lu*' (Yüan zamanında konuşma diline ait kitâbelerin toplanması), Peking 1955, 25'inci kitâbesinde (M.S. 1280) şu denmektedir : "Eskiden Çinggis Huang-ti (Padişah) fermânı, 'Ho-han' Huang-ti fermânı, Möngeke Huang-ti fermânı ve şimdiki Huang-ti fermânı üzere..." (s. 27). Ts'ai Mei-piao'ya göre Mogol-Yüan zamanında 'Ho-han', yâni 'Ha-han' (Hagan) ünvanının Ögetey'in hükümdarlığı devrinde resmen kullanılmaya başlamış olup, onun için 'Ho-han Huang-ti' "Ögetey Pâdişahı" demektir. Ancak, Moğollarda 'Ho-han Huang-ti' tâbiri kullanılmaktadır (s. 24 n.) Çince'de veyâ Çinlerde Mogol Haganını ifade etmesi dikkati çeken bir noktadır.

13 G.R. Rachmatî (R.R. Arat), *Türkische Turfan-Texte VII*, Berlin 1936, s. 52; ve R.R. Arat, *Eski Türk Şiiri*, Ankara 1965, s. 238-239.

14 B. Laufer, *Zur buddhistischen Literatur der Uiguren*, T'oung-pao, VIII, 1907, s. 391-409; L. Ligeti, *Notes sur le colophon du «Yitiken sudur»*, Asiatica, Leipzig 1954, s. 397-404.

125. kong tay kiu kutı, ançulayu ok
 126. kong kiu kutı, kuşal-a sitibal-a
 127. başlap, altun uruğ-ları birle
 128. alku ödte buyanları aşılıp üstelip,
 129. adasız uzun yaşamak-ta ulatı
 130. alku türlüğ küsüs-leri kâmp bütüp
 131. alku-nı bilteçi burhan kutın bulmak-ları
 132. [bolz]-un.

Tercüme

- 114 yine "kuy" şipkanlı sığır yıl(ının) altıncı(1)
 115 ay(ının) bir(inci) (günü olan) mübârek büyük oruç
 116 gününde, ben, üç cevhere
 117 çok kuvvetli ve imanlı (bir) gönülle (inanan)
 118 mümine Sılg Tigin
 119 her türlü tehlikelerden (kurtaracak) ümit olan
 120 bu temiz-duru *Yitiken-Sûtra* cevherini
 121 okuyup, bin(lerce mumu) tamamiyle yaktırdıktan (sonra)
 122 başkalarına taksim edilmiş (olan) (bu) sevap sâyesinde,
 123 seçkin, kutlu
 124 hükümdar asâletinin, çok fazilet sahibi
 125 dul kraliçe asâletinin, ve aynı şekilde
 126 kraliçe asâletinin, Kuşala (ile) Siddhipâla
 127 başta olmak üzere, altın soylarıyla birlikte
 128 (hepsinin) her zaman sevapları çoğalsın,
 129 tehlikesiz uzun (bir) ömür (sürsünler) ve
 130 bütün istekleri yerine gelsin (ve)
 131 her şeyi bilen Burhan'ın asâletini
 132 bulsun(lar).

Bu sevap tevcihinden Şinasi Tekin de bahseder¹⁵, Kuşala ile Siddhi-pâla, Çin'e hâkim olan Mogul hânedanından iki şehzâde olup, biri *Ming-tsung* adı ile 1329 tarihinde, diğeri ise Ying-tsung adı ile 1321 tarihinde

15 Ş. Tekin, *Uygurlarda sevab tevcihi âdeti ve İslâmîhtaki mevlid duası*, Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi, XII, 1962, s. 233-245; Yüan Tarihine göre (Yüan-shih 'Pai-na-pên' neşriyatı, (Peking 1958)) Dul Kraliçesi resmî unvânı : 'Hsing-shêng huang-t'ai-hou' (Konggirat soyundan) (kitap 24 : 1a6); Kraliçesi unvânı : 'Chuang-i tz'u-

tahta geçmiştir. Ş. Tekin doğru olarak der ki : “metinde geçen bu adlar, ikisinin de şehzâdelik devrine aittir. Zikredilen hükümdar da *Buyantu Kagan* (Jên-tsung) olmalıdır”. Çin takvimine göre, “kuy” şipkânlı ud yılı 1313 yılıdır. O zamanın dul kraliçesi Buyantu Kagan’ın annesidir. Kraliçesi ise Siddhipâla’nın annesi olur ki, «Huangch’ing» devrinin 2. yılının (M. S. 1313) üçüncü ayında ‘kraliçe’ ünvanını almıştır (Bk. *Yüan tarihi*, 114 : 6a 10). Şehzâde Kuşala ise *Bu-tsung* (Buyantu Kagan’ın büyük kardeşi)’un oğlu olup, 1317 tarihine kadar hangisine veliahd rütbesi verildiği tesbit edilememiştir. Kısaca söylemek gerekirse, o devirde Mogul-Yüan Sarayında bulunan başlıca âzâların hepsini bu sevap tevcihinde görüyoruz. Yani «kagan kan» ünvanının, “hükümdar/pâdişah” olan *Buyantu Kagan*’ı ifâde ettiği şüphesizdir.

7. «Kagan kan» ünvanı hakkında ikinci örneğe «Ch’ü-yung-Kuan» (Peking den kuzey-batıya doğru 60 km. mesâfede bulunan Büyük duvar’ın geçidi) yazıtında rastlanır¹⁶. «*Jun-ti* (Togan Temür) *Kagan*» devrinde 1343’de Budist kubbe inşâ edilerek orada inşâsına ait sevap tevcihi yazıldı. Uygurca kitâbede de “Kagan kan suusiniġ (Hakan-pâdişah hazretlerinin)” ifâdesine tesâdüf edilir (bk. batı yüzü, 19. str.). Bu ünvan da «Kagan» ile «kan» arasındaki münâsebetin gramer bakımından hendiad-yoin olduğu düşünülürse de aslen hükümdarı işaret eden Mogulca ünvan «kagan» (ka’an) ile, Uygurca «kan» birliğinde en yüksek bir hükümdar olarak, Uygurların hâkimi anlatılmaktadır. Daha sonra Ch’ing (Çing) devrinde de «Hâkân han» ünvanıyla Çin imparatorunu gösteren yeni bir uygurca yazıyı görüyoruz¹⁷. İşte yukarıdan beri bildiğimiz gibi «Bodistv oġuşluġ kaġan kan yarlıġı üze» ile «Çoġdu yarlıġ üze» ifâdesi arasında mukâyese yapıldığı zaman ikinci ibârenin Mogol-Yüan padişahı devrine ait olduğu kabul edilebilir. Bu sebeplerden dolayı, Saġġaşıri’nin Mogol-Yüan devrinde yaşadığı şüphesizdir kanâatindeyim.

8. Uygurların ne zaman ve hangi şartlarda Tibet Budist kültürlerini almış olduğu meselesi ise, önemli bir mevzu olmakla berâber, şimdiye

shêng huang-hou’ (Konggirat soyundan) (kitap 27 : 1a5-6) ‘Ho-shih-la’ (Kuşala) : ‘Tai-tê’ devrinde 4 yılı (1300) on birinci ay ‘jen-tzu’ gününde doğmuştur (kitap 31 : 1a7); ‘Shih-tê-pa-la’ (Siddhipâla) : ‘Tai-tê’ devrinde 7 yılı (1303) ikinci ay ‘chia-tzu’ gününde doğmuştur. ‘Yen-yu’ devrinde 3 yılı (1317) on ikinci ay ‘ting-hai’ gününde veliaht olmuştur (kitap 27 : 1a6-9).

16 J. Murata (hazırlıyan), *Kyoyôkan* (‘Ch’ü-yung-Kuan’) I, Kyoto 1957, s. 21.

17 A. Haneda, ‘*Ghazât-i Müslimîn*’ tercümesi, Nairiku azia-shi ronshû, Tokyo 1964, s. 325-326; E.D. Denison Ross, *Three Turki Manuscripts from Kashgar*, Lahore 1908, s. 24.

kadar yeterli şekilde açıklanmamıştır. A. von Gabain'e göre, gündelik sözler ve isimler Tibetçeden alınmamıştır. Ancak «yirtingü (bu dünya)» ve «suburğan (mezar)» gibi, kelimeler Tibetçeden gelmiştir. Bu hususta Tibetlerin dindar şevki gösterdikleri ve Tarım bölgesine yaptıkları silahlı müdahalenin neticesinden başka olmamıştır, der¹⁸. Bu fikir çok mühimdir. Çünkü Budizm ve Mani dinine ait Uygur vesikalarında bu kelimeler, sık sık bulunabilen sözlerdendir. Bundan dolayı, Tibet Budist kültürleriyle alâkalarının oldukça eski zamana ait olduğu fikri vücud bulur. Lâkin, son zamanlarda belirtildiğine göre 'suburğan' kelimesi Sogdça 'zmrġn'den geliyor imiş¹⁹. Sonra Mogolca'ya girmiş olan 'yirtingü' kelimesi için her ne kadar J. É. Kowalewski'nin Mogolca sözlüğündeki kaydına dayanılmış ise de, bu kelimenin Tibetçe menşei çok şüphelidir²⁰. Şimdiki halde yalnız sözler bakımından Tibet ile alâkalarını bahis konusu etmek elverişli değildir.

9. Tibet Budist eserlerinden Uygurca'ya tercüme edilen kitaplar hakkında, adı geçen Saŋgşaŋiri'ye ait olan metinlerden başka iki metne daha tesâdüf edilir. İşte, bunlardan birincisi yukarıda mevzuuna dokunduğumuz British Museum Or. 8212/109'da kayıtlı yazma olup, şöyle denmektedir :

- 46a (3) tört türlüġ kezig-lerig
 (4) yolça uduzmaq-lıġ teriŋg nomluġ tam'gaġ-ı (?)
 (5) çoġ-luġ yalıŋ-lıġ uluġ baqşı naruba-nıŋg
 (6) kentü ağız-ındın nomlayu yarlıqamıŝ, kulġak-
 (7) tın kulġak-qa, ağız-tın ağız-qa ulaġ sapıġ
 (8) bolmıŝ dantır-a erür, şaki-lıġ toyın uluġ
 (9) baqşı cuġ cu baġ-lıġ darma tuacı çoŝki
 (10) irgensen nomluġ tuuġ atlıġ baqşı üze
 (11) yaratmıŝ erür [...] tübsüz teriŋg bu

- 46b (1) dantır-a-nıŋg, tüpütçe-sin körüp,
 (2) tümke biligsiz tümeniç kulut
 (3) qamıl-lıġ ary-a açari, tükel-lig bilig
 (4) isdunba baqşı-nıŋg boŝuġ yarlıġ-ı üze
 (5) evirü aqtaru tegintim.

¹⁸ A. von Gabain, *aynı eser*, s. 171.

¹⁹ G. Clauson, *aynı eser*, s. 792 b.

²⁰ J. E. Kowalewski, *Dictionnaire Mongol-Russe-Français*, III, s. 2386 b.; G. Clauson, *aynı eser*, s. 961 b.

- (6) çî çing onuñ-ı bars yıl altıñ
- (7) ay tört yañğı-ka üç lükçük balık-
- (8) lıg kılut m(e)n yañğı bosguteı sarıg tutung
- (9) asuday ogul-nıñ lıñgeı-sı üze bitidim sadu edgü
- (10) legso shan-tsai shan-tsai

T e r c ü m e

- 46a 3. Dört türlü sıralarını
4. (dîni) yolca idare etmenin derin akidesi" (diye anılan
5. kitabı), parlak-nufuzlu büyük muallim olan 'Nāro-pa'nın
6. kendi ağzından öğretmeye buyurmuş, ve kulak
7. tan kulağa, ağızdan ağıza silsile halinde (nakledilmiş)
8. olan 'Tantra' (skr.)larındandır. Şaki (skr. Śākya-muni)
9. dinine ait rahipler ve büyük
10. muallimlerinden 'Çu-çu(?)'ye bağlı Dharma-dhvaja (skr.)
11. chos-kyi
10. rgyal-mtshan (tibet.) nomluğ tuuğ (uygur=(akide tuğu)
11. adlı (bir) muallim tarafından
11. yapılmıştır (Tamamlandı! -çin yazısıyla-) Temelsiz derin
- bu
- 46b 1. Tantra'nın Tibetçesini görüp
2. cahil bilgisiz 'tümeninç' kullarından (?) (ben)
3. Kamil'li Ārya-ācar=ya (skr.), noksansız bilgili olan
4. İsdunba (tibet. ston-ba?) mualliminin azat emri (icâzeti)
5. üzerine
5. çevirmiş oldum.
6. 'Çi-çing' (nin) (Çindeki saltanat tarih ismi (nin) onuncu
7. pars yıl (ının) altıncı
7. ay(ının) dördüncü gününde Üç-Lükçüng şehri
8. kullarından (?), ben, yeni öğretmen Sarıg Tutung,
9. Şehzâde(?) Asuday'ın emriyle yazdım. Sadhu! İyi!
10. Lıgso (tibet yazısıyla)! Şan-tsay Şan-tşay (çin yazısıyla)!

Bundan böyle yeni incelemelere konu olacağını bildiğimiz bu metin²¹,

21 Masahiro Shōgaitō, «On Uighur Manuscript Or. 8212-109», The Toyo Gakuho (The Journal of the Research Department of the Toyo Bunko), cilt. 56/1 (Haziran 1974), s. 044-057.

belki Mogul-Yüan devrinde Uygur türkçesine çevrilmiş olacaktır. Yukarıda kitabın hatîmesinde verilen bilgiye göre, meşhur Hintli âlim Nâro-pa (ölm. 1039)'ya izâfe edilen bu metin; Tibet'teki 'Bkrah-brgyud-pa' tarikâtı (Müessisi : Mar-pa -1012-1097-) silsilesi vâsıtasıyla ağızdan ağıza naklolunmuş ve «Dharma-dhvaja» adlı bir râhip tarafından da Tibetçeye çevrilmişti. Sonra, İsdunba adlı Tibetli muallimin icâzetiyle Kamıl'lı bir Uygur hocası Uygur türkçesine tercüme etmiştir. Daha sonra Mogol-Yüan sülâlesinden Şehzâde Asuday'ın emriyle «Sarig Tutung» tarafından istinsah edilmiştir. Fakat gerek Tibetçe müellifin, gerekse Uygurca müterciminin isimlerini taşıyan bu metni hüviyetini tesbit edebilecek başka yazmalar henüz bulunamamıştır.

10. İkincisi, W. Radloff ve S.E. Maloff'un neşri olan «Altun Yaruk» nüshasında bulunmaktadır²². Prof. S.Ş. Çağatay tarafından tanıtıldığı gibi Altun Yaruk'un I. kitabında aslında bu metne ait olmayan müstakil bazı eserler mevcuttur²³. Bunlar içinde «Tört m(a)harang t(e)ngri-ler-ke torm-a birgü yang» (tibet.* Rgyal-po chen-po bshihî gtor-ma cho-ga, <dört gök kiralına takdim etmenin akîdesi>) adlı bir eser, Tibetçeden Uygurcaya tercüme edilmiştir. Kitabın kaydına göre «Bilge Taluy Şaşı» adlı bir zat tarafından, Çindeki Çing sülâlesinin «Kan-si» devrinde, 26 yılında (1687) Dun-huang şehrinde yazılıp tamamlanmıştır. Prof. S.Ş. Çağatay'ın bahsettiği gibi, bu eser "sonradan Altun Yaruk'a ilâve edilmiş olmalıdır,"²⁴ Tibetçeden Uygurcaya çevirilme zamanı belli olmamasına rağmen, muhtemelen Mogul-Yüan devrine ait olduğu fikri kabul edilecektir.

11. Uygurca vesikalardan başka Çindeki «Yüan Tarihi»nde de Budist Uygurlara ait bâzı bilgiler bulunmaktadır. "T'ai-ting' devrinin başlangıç yılında (1324), sonbahar, 7'inci ay 'ping-wu' (günü)nde Tibet Budist eserlerini Uygur yazısı (Uygurca?) ile tercüme ettiler" (*Yüan Tarihi*, XXIX. kitap)²⁵. Yukarıda sözünü ettiğimiz «Yitiken Sudur» Tibetçe kolofonuna göre «Alin Temür tai-se-du» adlı bir zat tarafından Uygurcaya çevrilmiştir²⁶. Yüan Tarihindeki kaydına göre Alin Temür, aslında Sulmi'de yetişen çok meşhur bir Uygur ailesine mensuptu. Onun dedesi

22 W. Radloff-S.E. Maloff, *Swarnaprabhâsa Sûtra*, Bibliotheca Buddhica XVII, St. Petersbourg 1913.

23 S.Ş. Çağatay, *Altun Yaruk'tan iki parça*, Ankara 1945; M. Mori, *Uiguru go yaku konkomyo saishô ô kyô, Shigaku-zasshi*, Cilt 71-9, Tokyo 1962, s. 1243.

24 S.Ş. Çağatay, *aynı eser*, s. 12.

25 *Yüan-shih*, (Yüan Tarihi) kitap 29 : 15b2.

26 B. Laufer, *aynı eser*, s. 393-397.

Möngke Kağan'a hizmet etmiştir. Babasıyla berâber kendisi ise, Beşbalık'tan «P'ing-liang» şehrine (Kansu vilâyeti) evini nakledip, Yüan sülâlesi sarayına hizmet ettiler. Alın Temür, Ch'êng-tsung Kağan' (saltanatı: 1294-1307)'ından Wen-tsung Kağan'ı (saltanatı : 1329-32)'ına erişen yıllar zarfında, âlim sıfatıyla, Kağanlara yardım etmiştir. Ying-tsung Kağanı devrine ait bahiste "O, ilmiyle her gün Pâdişah yanında oturdu" ve "çeşitli dinî kitapları tercüme etti" diye yazılır. 1330'da ona 'tai-se-du' (vezir) ünvanı verilmiştir²⁷. Bir de saraya hizmet eden Uygurlardan «Chia-lu-na-ta-ssu» (*Karınadaş? ölm, 1312)²⁸ ile «Pi-lan-na-shih-li» (*Viratnaşiri, ölm. 1332)²⁹ adlı iki kişi görünür. Bu ikisi de gençliklerinde Hind dilini (Sanskritçe) yakından öğrenmiş, sonra da saraya intisab edince Tibetçe tahsil etmişler, ardından da Tibetçe kitapları Uygurcaya çevirmişlerdir. Son zikredilen Viratnaşiri ise Kamil'li olup, Çinceyi de iyice öğrenmiş imiş. Şu kitapları tercüme ettiği haber verilir : Çince'den, «Lêng-yen-ching»; Hind dilinden, «Tai-ch'êng chaung-yen-pao-tu-ching», «Ch'ien-t'ò pan-yao-ching», «Tai nieh-p'an-ching», «Ch'êng-tsan tai-ch'êng kung-tê-ching»; Tibetçeden, «Pu-ssu-i ch'an-kuan ching» vs. Ancak, eldeki Uygurca nüshalardan bu kitapları teşhis mümkün değildir. Başka bir tarih eserine göre de, o çağda Wu-liang-shou-fu-ching (1331'de); Koço'lu Shê-lan-lan- Pi-ch'iu-ni (upasañç) tarafından «Fâ-hua-ching» ve «Chin-kuan-ming-ching» (Altun Yaruk Sudur) vs. gibi eserleri Uygur yazısıyla istinsah etmiştir. Son zikredilen kitabın adı bakımından Altun Yaruk'a örnek teşkil etmiş olması muhtemeldir.

12. Gerçekten de Mogollar, Tibet'i zaptettikten sonra oradaki Lamaizm'e kesin olarak icâbet ettiler. Bu fâtipler, çok yakından alâkadar oldukları Uygurlar vâsıtasıyla Tibet kültürlerini kabul etmiş olabilirler. Burada biraz da Uygurların Hind dilini güzel öğrenmesinin sebepleri üzerinde duralım. Genel olarak oldukça yakın bir şekilde Hind dili (Sanskritçe) ile ilişkili olan kelimelerin Uygurcaya girdiğini görüyoruz. "XII. yüzyıldan itibaren Kuzey Hindistan ve Keşmir'de oturan Budist sanatkarlar İslâm medeniyetini yaymak için Tibet ülkelerine gelip, yerleştiler" diye³⁰ belirtilir. Uygurların yaşadığı bölgede de Hind medeniyetini taşıyanlar yerleşmiş olabilir. Kısaca söylemek gerekirse, burada verilen malûmat, Mogol-Yüan devleti zamanına rastlayan Uygur medeniyetine aittir. Şimdiki halde Tibet ile daha önceki alâkaları hakkında bilgimiz yoktur.

27 *Yüan-shih*, kitap 124 : 5b3-10; 34 : 11a9.

28 *Yüan-shih*, kitap 134 : 19a1-b7.

29 *Yüan-shih*, kitap 202 : 3b7-4b5.

30 J. Murata (hazırlayan), *aynı eser*, s. 29.

Uygurca :
Otani Koleksiyonu
Nr. 2695

Tibetçe :
'Sde-dge' Nesriyatı Nr. 2717 (Nr. 84a4-84b3)
'Pe-king' Nesriyatı Nr. 3539 (Nr. 99a3-99b3)
(Bstan-Hgyur)

(s. 84a4) (P. 99a3)

rgya gar skad du / ārya¹ mandsu śrī sa dha nam /
[Ārya-manjuśrī-sādhana]

(Hindî dilince Ārya-maṇḍirī-sādāna;)

bod skad du / hphags pa hjam dpal gyi sgrub paḥi²
(Tibetçesince 'Evliya Maṇḍirī'ye ait tamamlanma)
thabs / hjam dpal gshon nur gyur pa la
(usûlî' ; Maṇḍirī Oglanı Hazretine)

phyag itshal lo / tshad med pa dan byan chub sems
(tapırız).

(P. 4)

bskyed de / snags hdi brjod cin mi dmigs ston par
(S. 5)

bsgom / om sva bhāba bi śuddhaḥ sarba dharmmah².
[Om svabhāva-viśuddhaḥ sarvadharmah
sva bhāba bi śuddho ham / ston nīd dan las bam pam
svabhāva-viśuddho 'ham]

a dkar las / rgya mtsoḥi sten du padma zla ba bsam
(P. 5)

/ de sten ran sems a dkar nīd gyur las / ḥod
hphros don byas hdus par³ lhar gyur te / shal gcig
(S. 6)

phyag gñis mchog sbyin udpala⁴ bsnams / rdo rjeḥi
skyl krun ḥod zer rab hphro ba / dar dkar na bzah
rin chen rgyan gyis spras / ston zlaḥi mdog can
(P. 6)

lan tsho ldan pa bsgom / om bak⁵ kyai dam na mah
[Om vākye da namaḥ].

rig snags rgyal po hbum phrag gcig gis hgrub /
zla ba gcig gis blo hphel rig pa hdsin / dnos
(S. 7)

sam rmi lam nīd du mthon thos hgyur / grub paḥi
mtshan ma gshan yan snan bar hgyur / nī zla gzas
(P. 7)

zin dus su mā sva nīd / dar dkar gyis dril lce

şâ?

hog bcug la bzlas / myu gu byun hgyur hdi ni
grub pa yin / yan na ral gri nid bzun rig hdsin
hgyur / gre phugs a dkar dag las hod hphros pas⁶ /
(S. b 1)

/ rgyal ba kun gyi blo gros dpag med dag / hdsus /
(P. 8)

nas khon du thim pas lus kun khens / mi brjod⁷
dran pañi gzuns ni thob par hgyur / snin dbus
zla bañi dkyil hkhhor rtsibs drug la / hbru drug
yi ge ba kod la gyas gyon bskor / şugs drag
rtse mo rno shin rab dkar bas /

1-1) T'RK T'VR'X KWYC KWYZ WN
terk tavrağ küç küzün
(çok çabuk kuvvetli kudreti-)

2) K' TWYK'L LYK BYLK'
ke tükellig bilge
(ne hazır olan bilgili)

3) BYLYK YK TWD//CY BWLWR,,
biligig tudtaçi bolur.
(hikmete sâhib olur.)

4) V'M'XWYD//L'R V?NS'N
Y ? L N Y N'
? lar. ?
? ?

5) "DYN KWYL'M'K L'R 'WYKWS
adın külemekler üküş
(isimleri okunması pek.)

6) T'LY/ 'WYKDY L'R 'WYZ'
telim ögdiler üze
(çok hamdlar ile)

7) ///KWB B'R'MYD L'R
öğüp paramıdlar
(methedip, halletme yolları)
—faziletler—

8) BYRL' ////KW T'BYN/ NWX
birle yüküngü tapınyu?
(ile dualar)

(S. 2) (P. b.1)
ñes hñoms stobs
(hep suç affolunur kabiliyeti-)

ldan myur hdsin
(ne hazır (ve) süratle
tamamlanması)

rab gsal hgyur /
(pek âşikârdır.)

pha rol phyin dan
(‘paramit’ —halletme yolu— ve)

bstod pa man po dan
(pek çok hamdlar ve)

mtshan dan⁸ brjod dan
(isimler okunması ve zikrler ve)

mchod pa sna tshogs dan
(çeşitli dualar ve)

/ mançal dbul shin gsol ba
(‘Mantal’ hizmetleriyle)

- 9) L'R Y'SD // // // // WL /
-lar ? ol ?
?
- 10) M'ND'L WYDWNWB // // //
mandal ödünüp, ?
(‘Mantal’ hizmetiyle ricâda
bulunup,)
- 11) TWYZ K'RKWLWK SWZ 'WLWX
tözkargülüksüz uluğ
(en mükemmel büyük)
- 12) BYLK' BYLYKYK BYRW
bilge biligig birü
(bilgili hikmeti vermeğe)
- 13) Y'RLYX'Z WN /YB
yarlıkazun tip,
(buyursun diye)
- 14) 'WYTWNKW 'WL,, MWNY
ötüngü ol, mumı
(ricâ olunur. Bununla)
- 15) 'WYZ ' 'YNCYB T'RK
üze inçip terk
(berâber çok)
- 16) T'VR'X BWYDM'KY BWLWR
tavrak büdmeki bolur.
(çabucak tamamlanmasıdır.)
- 17) M'NCWSYRY 'WYZ '
Mançuşırı üze
(‘Mançuşırı’ üzerine)
- 18) 'YYYN TWDWLMYS /RYB
iyin tudulmuş erip,
(ifade edilmiş olan)
- 19) BYS TWYRLWK VYDY'SD'N
biş türlü vidyasdan-
(beş türlü ilim-)
- 20) L'RYX BYMYS 'WXMYS
lariğ bilmis ukmiş
(leri bilip anlamış)
- ğdab par bya /
(tapınmalıdır).
- hdi
(Bu yoldan-)
- ni myur du
(dır ki, süratle)
- (p. 2)
- ğgrub par ğgyur baıyin
(tamamlanmağa kavuşabilirsin)
- / ğjam paħi° dbyans kyis
(Onun nâzik sözünden)
- byin gyis brlabs paħi
(hamdedilen)

- 21) CW// M'DY B'NDYT
çong madı pandit
(büyük Mati âlim)
- 22) 'WYZ ' Y'R'DYLMYS
üze yaradılmış
(tarafından yaratılmıştır.)
- 1-1) M'NCWSYRY NYNK
mançuşırı-niñg
(Mançuşırı'ye ait)
- 2) S'D'N'SY CWXDW
sadanası çoğdu
(tamamlanma usulü : 'nüfuzlu')
- 3) Y'RLYX 'WYZ ' XWLWDY
yarlıg üze kuludı
(ferman üzere Kuludı)
- 4) S'NKK'SYRY
sañgşaşiri
(Sanggâşiri)
- 5) Y'NKYRDY TWYBWT TYL
yangırdı tüpüt til-
(yeniden Tibetçe-)
- 6) Y'NTYN 'VYRDYM
intin evirdim
(den çevirdim.)
- 7) M'NCWSYRY BWDYSTV
XWDYNK'
mançuşırı bodistv kutiñga
(Mançuşırı Bodistv Hazretine)
- 8) YWKWNWRMN
yükünürmen
(secde ederim.)
- 9) S'TW
satu
(Sādhu .)
- 10) LYXSW LYXSW
lıgso lıgso
(Legs-so legs-so .)
- (s. 3)
pandita chen po matis
(büyük âlim Mati tarafından)
- mdsad pa rdsogs so //
(yaratılmıştır.)
- // rgya gar şar phyogs
(Hindistan maşrikından)
- dsa ga tâ lahi
(Dsa-ga tâ-la'daki)
- pandita chen po dâ na' şî las
(büyük âlimlerden Dâna-şîla
(tarafından)
- bod yul gyi
(Tibet memleketinde)
- dbus dran sron srin pohi
(ortası? evliyâ şeytanın?)
- rin¹⁰ lhahi skad las bod kyi
(yüksek ilâhın? dilinden Tibetçe'ye)
- (P. 3)
brdar hkhrul pa med par
(yanılmadan)
- bsgyur baço //
(çevrilmiştir.)
- S.: 'Sde-dge' Neşriyâtı
P.: 'Pe-king' Neşriyâtı
1) P.: arya 2) S.: -ağ 3) P.: pas
4) S.: utpala 5) S.: bâ 6) P.: bas
7) S.: brjed 8) S.: nas 9) P.: dpañi
10) S.: rir

<p>11) S'NS'Y S'NS'Y
şansay şansay
(Şan-tsay şan-tsay.)</p> <p>12) 'DKW 'DKW
edgü edgü
(İyi iyi.)</p> <p>13) BWDYSTV MX'STV
bodistv makastv
(Bodhisattva Mahāsattva)</p> <p>14) S'M'ND'B'TYRY
samandabatırı
(Samanta-bhadra)</p> <p>15) "BYT' 'B'
abita-abaa
(Amitābha)</p> | <p>11) S'NS'Y S'NS'Y
şansay şansay
(Şan-tsay şan-tsay.)</p> <p>12) 'DKW 'DKW
edgü edgü
(İyi iyi.)</p> <p>13) BWDYSTV MX'STV
bodistv makastv
(Bodhisattva Mahāsattva)</p> <p>14) S'M'ND'B'TYRY
samandabatırı
(Samanta-bhadra)</p> <p>15) "BYT' 'B'
abita-abaa
(Amitābha)</p> |
|---|---|

NOTLAR

- a) : 4 ve 10 s. arasındaki transliterasyonları, arasıra belirsiz olduğu halde, Tibetçe ile karşılığı şudur: — adın külemek — 'mtshan'; üküş telim öğdiler — 'bstd-pa man-po'; yüküngü tapıngu? — 'mchod-pa'; mandal ödünüp — 'mandal dbül-shin; paramıdlar: "halletme yolları (faziletler)" meâlinde 'pha-rolphyin (skr. Pāramitā)'ya hüviyet edilirse de sırası değişir. 21 s. çong (çung) : bu kelimeye Çağatayca'da rastlanır (G. Clauson, *EDPC*, s. 424). Burada Tibetçe: 'chen-po' (büyük) ile karşılığdır.
- b) : 10 s. sağındaki bir nevi Tibetçe yazısı: 'legso' (legs-so) olup, British Museum Or. 8212 (109) ch. XIX 003, 46b10s. da aynı şekil olabilir. 7, 8; 13, 14, 15 s. daki yazılar başka kalemde çıkma olup, 11 s. aşağıdaki Tibetçe yazıları: 'sa-n? sa?'; 14 s. 'sa dmi.?'; 15 s. yukarıdaki: 'dan gphyā cha?'; bu yazıların mânâsı anlaşılmıyor; yine başka kalemden gelme olabilir. 9—12 s. : satu (skr. sādhu), hgso (tibetçe: legs-so), şansay (çince: shan-tsai), ädgü (uygurca) her biri aynı anlama gelip, 'iyi' veya 'güzel' mânâsında kutlama kelimelerindendir.

SÖZLÜK

Abita-abaa (b-15)	<skr. Amitābha, Buda sıfat ismi
ad (at) (a-5)	ad
edgü (b-12)	iyi, güzel
er- (a-18)	olmak
evir- (b-6)	çevirmek
bil- (a-20)	bilmek

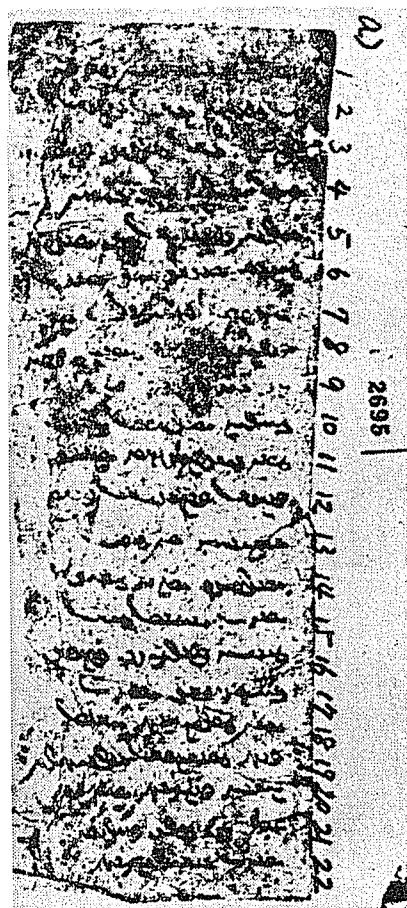
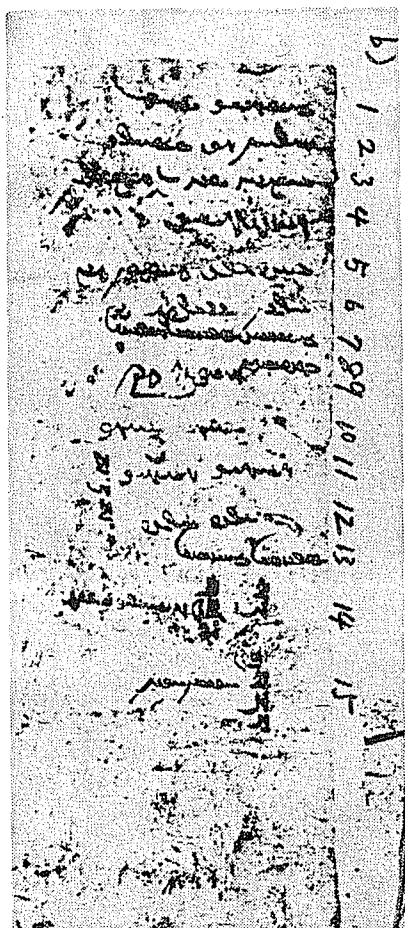
bilge (a-2, 12)	akıllı, bilgili
bilge bilig	dirâyet, ilim, hikmet
bilig (a-3, 12)	bilgi, ilim
— bilgä	
bir- (a-12)	vermek
birle (a-8)	ile
biş (a-19)	beş
bodistv (b-7, 13)	<skr. <i>bodhisattva</i> , Buda olacak kimse
	olmak
bol- (a-3, 16)	bitmek, tamamlanmak
büd-(büt-) (a-16)	büyük
çong (çung) (a-21)	< <i>mog. çoğtu</i> , nüfuzlu, parlak
çoğdu (b-2)	öylece
inçip (a-15)	dolayı
iyin (a-18)	kuvvet
küç (a-1)	kâbiliyet
küç küzün	senâ etmek
küle- (a-5)	kuvvet
küzün (a-1)	
— küç	< tibet. <i>legs-so</i> , iyi, güzel
lgso (b-10)	skr. <i>Mati</i> , şahıs ismi
Madı (Matı) (a-21)	< skr. <i>Mañjuśrī</i> , bir bodistv ismi
Mañuşiri (a-17, b-1, 7)	< skr. <i>mañdala</i> , bir tür sihrî dâire
mandal (mantal) (a-10)	< skr. <i>mahāsattva</i> , büyüklerden bir
m(a)kastv (b-13)	kimse
	ben
men (b-8)	bunu
munı (a-14)	o
ol (a-14)	ricâ etmek, hürmet etmek
ödün-(ötün-) (a-10, 14)	methetmek
ög- (a-7)	methiye
ögdi (ögti) (a-6)	< skr. <i>pañđita</i> , âlim
pandıt (a-21)	< skr. <i>pāramitā</i> , halletme yolu,
paramıd (paramit) (a-7)	fazilet
	kut, saâdet, haşmetpenah
kuđ (qut) (b-7)	< skr. <i>sādhana</i> , tamamlanma
sadana (b-2)	< skr. <i>Samanta-bhadra</i> , bir bodistv
Samanda-batırı (b-14)	ismi
	< (skr. <i>Samghaśrī</i>), şahıs ismi
Saṅgâşiri (b-3,4)	

satu (sadu) (b-9)	<skr. <i>sādhu</i> , iyi, güzel
şansay (b-11)	<çin. <i>shan-tsai</i> , iyi, güzel
tapın- (a-8)	tapınmak, hürmet etmek
tavraq (a-1, 16)	çabuk
— terk	
telim (a-6)	çok
— üküş	
terk (a-1, 15)	çabuk
terk tavraq	çok çabuk
ti- (a-13)	dil
Ttil (b-5)	demek
tud- (tut-) (a-3)	tutmak
tudul- (tutul-)	tutulmak
Tüpüt (b-5)	Tibet
tükel (a-2)	tam
—ke tükellig	hazır olan, techiz edilmiş
türlüg (a-19)	türlü
tüzkergülüksüz (a-11)	müsavi olmıyan
uluğ (a-11)	ulu, büyük
uq- (a-11)	anlamak, anlaşmak
üküş (a-5)	çok
üküş telim	pek çok
üze (a-6, 15, 17, 22; b-3)	üzerinde, ile
vidyasdan (a-19)	<skr. <i>vidyāsthāna</i> , bilgilerin bir kısmı
yañırdı (b-5)	yeniden
yaradıl-(yaratıl-) (a-22)	hazır olmak
yarlıg (b-3)	ferman, emir
yarlıka- (a-13)	emretmek, buyurmak
yükün (a-8; b-8)	secde etmek, hürmet etmek

Çince Yazılar Listesi

Bu-tsung	武宗
Ch'êng-tsan tai-ch'êng kung-tê-ching	稱讚大乘功德經
Ch'êng-tsung	成宗
Chia-lu-na-ta-ssu	迦魯納答思
chia-tzu	甲子
Ch'ien-t'ò pan-yao-ching	乾陀般若經
Chih-chêng (Çi çing)	至正
Chin-kuan-ming-ching	金光明經
Ch'ing (Çing)	清
Ch'ü-yung-kuan	居庸關
Chuang-i tz'u-shêng huang-hou	莊懿慈聖皇后
Fa-hua-ching	法華經
Ha-han	哈罕
Ho-han huang-ti	合罕皇帝
Ho-shih-la (Kusal-a)	和世琿
Hsing-shêng huang-t'ai-hou	興聖皇太后
Huang-ch'ing	皇慶
huang-ti	皇帝
jen-tzu	仁子
Jên-tsung	仁宗
Jun-ti	順帝
Kan-chou	甘肅
Kan-su	甘肅
K'ang-hsi (Kan-si)	康熙
kuei-ch'ou (Kui sipqanly ud)	癸柳
Lêng-yen-ching	楞嚴經
Ming-tsung	明宗
Pai-na-pên	百衲本

Pi-lan-na-shih-li (Pi-la-t'ê-na-shih-li)	必蘭納識理(必刺忒納失里)
P'ing-liang	平涼
ping-wu	丙午
pu-sa	菩薩
pu-sa t'ung-kui ch'u shêng	菩薩同會處生
Pu-ssu-i ch'an-kuan-ching	不思議禪觀經
shan-tsai (san say)	善哉
Shê-lan-lan pi-ch'iu-ni	舍藍藍比丘尼
Shih-tê-pa-la (Sitibal-a)	碩德八刺
Tai-ch'êng chaung-yen-pao-tu-ching	大乘莊嚴寶度經
Tai nieh-p'an-ching	大涅槃經
Tai nieh-p'an-ching	大涅槃經
tai-ssu-t'u (tai-se-du)	大司徒
Tai-tê	大德
T'ai-ting	大定
T'ien-li	天曆
T'ien-shan	天山
ting-hai	丁亥
Ts'ai Mei-piao	蔡美彪
Tun-huang (Dun-huang)	敦煌
Wen-tsung	文宗
Wu-liang-shou-fu-ching	無量壽佛經
Yen-yu	延祐
Ying-tsung	英宗
Yüan-shih (Yüan Tarihi)	元史
Yüan-tai pai-hua-pei chi-lu	元代白話碑集錄

Ohtani Koleksiyonu Nr. 2695